

IWGr

Integraal Waterbeheersplan Gelders Rivierengebied

2002 – 2006

Waterschap Rivierenland

Integraal Waterbeheersplan Gelders Rivierengebied

2002 - 2006

Waterschap Rivierenland

Samen

De laatste jaren is Nederland een aantal keren nadrukkelijk geconfronteerd met water. In 1995 werd vanwege de hoge rivierwaterstanden een groot deel van het Rivierengebied geëvacueerd. In 1998 leidde extreme neerslag op veel plaatsen in het rivierengebied tot overlast. Door ondermeer deze gebeurtenissen, ook elders in het land is water hoog op de politieke en maatschappelijke agenda gekomen en is 'watermanagement' in Nederland een begrip geworden.

Het waterbeheer moet vernieuwen om de opgaves van de éérentwintigste eeuw de baas te kunnen, zoals die van de wateroverlast. De waterschappen zijn belangrijk om die vernieuwing mogelijk te maken, omdat waterbeheer hun hoofdtaak is en zij als geen ander het watersysteem kennen. Voor u ligt het Integraal Waterbeheersplan Gelders Rivierengebied dat aan die vernieuwing van het waterbeheer invulling geeft. Dit plan is de leidraad voor het Waterschap Rivierenland in de periode 2002- 2006.

Daarnaast is het vooral een plan voor u. Want het aanpakken van opgaves als wateroverlast, waterverontreiniging, natte natuur wordt alleen een succes als 'water' ook bij u aandacht krijgt. Zo is voor de aanpak van de wateroverlast de ruimtelijke ordening erg belangrijk. Daar ligt een belangrijke sleutel voor maatregelen. De provincie en gemeenten kunnen ten aanzien van de inrichting van ons Rivierengebied sturend optreden vooral met de Wet Ruimtelijke Ordening. Water moet bij de inrichting een ordenend principe zijn en dat kan niet zonder medewerking van onze collega-overheden.

Zo is de waterkwaliteit sterk afhankelijk van de verbetering die gemeenten in hun rioleringsstelsel aanbrengen en de mate waarin het lukt om de afstroming van regenwater binnen de bebouwde naar het oppervlaktewater te leiden ('afkoppelen').

Zo zoeken overheden en organisaties voor natuurontwikkeling ruimte die ook voor waterberging in aanmerking kan komen. Dat kan goed samengaan, vooral als projecten kunnen worden gecombineerd: juist in het Gelders Rivierengebied is het waterbeheer van oudsher verweven met veiligheid, agrarische productie, landschap, recreatie en toerisme, woonplezier en behoud en ontwikkeling van natuur.

Voor de wateropgaves is het nodig dat overheden, belangenorganisaties en maatschappij overtuigd zijn van de gezamenlijke mogelijkheden en moet er vertrouwen en motivatie zijn voor het werk dat er wacht. Water moet daarom de komende jaren erg vaak op veel bestuurlijke agenda's staan. Alleen zo vindt de erkenning, sturing en samenwerking plaats die water nodig heeft.

Het zou niet juist zijn als het waterschap naar andersmans agenda wijzen zonder zelf het goede voorbeeld te geven. Het waterschap zal zelf tegen aanvaardbare maatschappelijke kosten en binnen haalbare termijnen de regionale watersystemen op orde brengen en veerkrachtig maken. Het in praktijk brengen van water als ordenend principe voor de ruimtelijke ordening vereist ook van het waterschap een andere opstelling namelijk één waarbij we kennis en ideeën inbrengen en ook één waar we oog hebben voor andere belangen en en wensen. Dit vereist in alle opzichten een actieve houding en inbreng bij de planologische vormgeving van ons rivierengebied.

Wij nodigen u uit om kennis te nemen van het voorliggende plan. Ook bent u welkom om met ons de komende jaren te werken aan de uitvoering van dit plan. Samen.

	Synthese: over waterbeheer en dit plan	7
1	Inleiding	9
	1.1 Algemeen	
	1.2 Organisatie en taken van het waterbeheer	
	1.3 Leeswijzer	
2	Beleidskader	11
	2.1 Positie van het waterbeheersplan	
	2.2 Externe beleidskaders	
3	Gezichtspunt van het Waterschap	16
	3.1 Visie van het Waterschap	
	3.2 Functies	
	3.3 Grondwater	
4	Thema-gerichte benadering	21
	4.1 Waterkwantiteit	
	4.2 Landschap, natuur en cultuurhistorie	
	4.3 Waterkwaliteit	
	4.4 Stedelijk water	
	4.5 Waterbodems	
5	Accenten per deelgebied	51
	5.1 Arnhem-Zuid	
	5.2 Over-Betuwe	
	5.3 Neder-Betuwe	
	5.4 Lek en Linge	
	5.5 Tielerwaard	
	5.6 Linge	
	5.7 Groesbeek/Ooijpolder	
	5.8 Land van Maas en Waal	
	5.9 Bommelerwaard	
	5.10 Buitenpolders	
6	Organisatie, kennis en communicatie	76
	6.1 Organisatie en instrumenten	
	6.2 Kennis	
	6.3 Communicatie	
7	Financiële consequenties	84

Bijlagen

Bijlage 1	Verklarende woordenlijst	87
Bijlage 2	Lijst met gebruikte afkortingen	87
Bijlage 3	Vertegenwoordiging in de klankbordgroep IWGR-2	88
Bijlage 4	Toelichting op 'De Nieuwe Ruimtelijke Schetskaart'	89
Bijlage 5	Functies en doelstellingen	90
Bijlage 6	Verspreide waardevolle wateren en natuur	91
Bijlage 7	Zwemwater	93
Bijlage 8	Toelichting streefpeilen Over-Betuwe	94
Bijlage 9	Leeswijzer bij de tabellen 7.1 en 7.2	96

Tabellen

Tabel 3.1	Hoofdaccenten van natuurlijk waterbeheer per (geomorfologische) eenheid	17
Tabel 4.1	Stand van zaken met betrekking tot peilenplannen	22
Tabel 4.2	Stand van zaken met betrekking tot meetplannen	22
Tabel 4.3	Gewenste drooglegging per gebiedsfuncties en per grondgebruik	23
Tabel 4.4	Toegestane wateroverlast per gebiedsfunctie en per grondgebruik	24
Tabel 4.5	Toegestane wateroverlast per type grondgebruik	24
Tabel 4.6	Gewenste wateraanvoer voor de landbouw gerelateerd aan het grondgebruik	25
Tabel 4.7	Overzicht technische uitwerking ecologische modellen Kamsalamander, Rietzanger en Winde	31
Tabel 4.8	De Groene Connecties in het Gelders Rivierengebied	32
Tabel 4.9	Gewenste ontwatering in stedelijk gebied	40
Tabel 4.10	Indeling van de waterbodem in klassen	46
Tabel 4.11	Hoeveelheden niet verspreidbare baggerspecie (klasse (2), 3, 4) per deelgebied in m ³	48
Tabel 7.1	Financiële consequenties van het IWGR-2 voor het totale Gelders Rivierengebied	84
Tabel 7.2	Financiële consequenties van het IWGR-2 voor het totale rivierengebied per waterschap en per thema	86

Figuren

Figuur 1.1	De beheersgebieden van de vijf voormalige waterschappen in het Gelders Rivierengebied	9
Figuur 1.2	Het beheersgebied van het Waterschap Rivierenland, met een indeling in deelgebieden	9
Figuur 2.1	Positie van het waterbeheersplan in de beleidsvorming in Nederland	11
Figuur 2.2	Ontwikkelingsbeeld voor water (fragment uit RO5)	14
Figuur 3.1	Spanningsveld rond de missie voor natuurlijk waterbeheer	16
Figuur 3.2	De Nieuwe Ruimtelijke Schetskaart uit de visie Water aan Bod	17
Figuur 3.3	Areaalverdeling van de functies over gehele beheersgebied	18
Figuur 4.1	Landschapsbeeld voor een ecologische verbindingzone van het model Rietzanger	33
Figuur 4.2	Waterkansenkaart voor stedelijke ontwikkeling	42
Figuur 4.3	Voorbeeld van een afkoppelkansenkaart (Culemborg)	45
Figuur 4.4	De hoeveelheden niet verspreidbare baggerspecie (klasse (2), 3 en 4) per deelgebied in m ³	48
Figuur 5.1	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Arnhem-zuid en Over-Betuwe	53
Figuur 5.2	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Neder-Betuwe	57
Figuur 5.3	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Lek en Linge	59
Figuur 5.4	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Tielervaard	60
Figuur 5.5	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Linge (oost)	64
Figuur 5.6	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Linge (west)	65
Figuur 5.7	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Groesbeek/Ooijpolder	67
Figuur 5.8	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Land van Maas en Waal	69
Figuur 5.9	Voorgenomen maatregelen en ontwikkelingen Bommelerwaard	72
Figuur 7.1	Kostenverdeling van het IWGR-2 plan per thema	84

Kaarten

Kaart 1	Plangebied en benaming deelgebieden
Kaart 2	Bodemkaart
Kaart 3	Huidig grondgebruik
Kaart 4	Waterkansen
Kaart 5	Funcatiekaart A: Gebieds- en gebruiksfuncties
Kaart 6	Funcatiekaart B: Functietoekenning waardevolle wateren Rivierenland
Kaart 7	Funcatiekaart C: Groene verbindingen
Kaart 8	Streefpeilenkaart Over-Betuwe

Synthese: Over waterbeheer en dit plan

Het waterbeheer in het Rivierengebied staat midden in de maatschappij. Het Waterschap Rivierenland is doordrongen van het grote belang dat het rivierengebied heeft bij het waterbeheer. En het is er ook van doordrongen dat het weliswaar verantwoordelijk is voor het waterbeheer, maar dat een effectief waterbeheer alleen bereikbaar is met allen die daarop invloed hebben: provincie, gemeenten, agrarische sector, natuurorganisaties, waterbedrijven, industrie, recreatie, hengelsportverenigingen en burgers. Water in het Rivierengebied komt van alle kanten, denk maar aan rivierwater, regenwater, grondwater, inlaatwater, rioolwater, kwelwater enzovoort. Een groot deel van dit water verdampt, maar de rest moet worden uitgemalen of geloosd op de rivieren. Om het water daar te krijgen moet het wel eerst door de polders worden geleid, via sloten, zegen en weteringen, soms over tientallen kilometers. In totaal zijn al deze watergangen enkele duizenden kilometers lang. Honderden stuwen, opjagers en enkele tientallen gemalen zijn nodig om hier niet te veel en daar niet te weinig water te krijgen. Stuwen moeten daarvoor worden beheerd en verbeterd. Gemalen moeten worden onderhouden en gerenoveerd. Watergangen moeten worden gemaaid, vaak meerdere keren per jaar. Tevens moeten al die watergangen elke 15 jaar worden gebaggerd om ze open en functionerend te houden. Soms is de bagger schoon, maar soms is het bijna 'chemisch afval'. Daarnaast moet het water zelf ook schoon en gezond zijn voor planten en dieren. Daarmee wordt het ook beter bruikbaar voor mensen. Waterbeheer is dus werk dat nooit af is. En zonder een goed plan is dat werk moeilijk uitvoerbaar. Een goede waterbeheersing heeft veel voeten in de aarde, maar vooral in het water.

Water in het Rivierengebied is niet meer hetzelfde als vroeger. Terwijl het in de vijftiger jaren vanzelfsprekend was dat op de komgronden het water in de winter soms maandenlang op het maaiveld stond, verwacht men tegenwoordig dat ook die gebieden droog blijven. Het water moet zijn weg vinden tussen de stedelijke en landelijke bedrijvigheid van vandaag. Landbouw, industrie, woningbouw, natuur en recreatie stellen moderne eisen aan het waterbeheer, zowel op de oeverwallen als op de komgronden. Het gevolg van de moderne eisen is dat het (oude) watersysteem versleten raakt. Het systeem is gebaseerd op 'weerstand', zit soms te veel ingeklemd tussen wegen, weilanden en woningen en is niet flexibel of 'veerkrachtig' om op ontwikkelingen in te spelen. Het water kan soms geen kant op.

Er zijn nieuwe maatregelen nodig en nieuwe benaderingen. Het alleen vergroten en verbeteren van watergangen, stuwen en gemalen is niet meer afdoende. Water vraagt een slimme benutting van de beschikbare ruimte binnen een 'veerkrachtig' systeem. Hevige neerslag kan bijvoorbeeld worden opgevangen door het waterpeil in daarvoor geschikte watergangen tijdelijk te verhogen: vasthouden van water. Hiervoor moet het watersysteem goed worden doorgerekend want met natte vingerwerk zijn de risico's te groot dat minder optimale oplossingen worden gevonden of oplossingen die onvoldoende werken. Ook kunnen extra waterpartijen worden aangelegd om een teveel aan water tijdelijk te bergen. Liefst doen we dit op de meest effectieve manier door vooral 'natte natuur' en waterberging te combineren. En als volgens verwachting het klimaat in de toekomst natter wordt, dan is het geen dag te vroeg om nu voor het water de ruimte te scheppen.

Water moet schoon zijn. De waterkwaliteit in het Rivierengebied verbetert langzaam, maar is nog niet zoals we willen. We streven namelijk naar 'ecologisch gezond' water, waar planten en dieren goed kunnen gedijen. Vooral als gevolg van geringe waterdiepte en de 'krappe' inrichting van de watergangen, maar ook door te hoge gehalten aan fosfaat, nitraat, koper en zink, is het water nog niet overal ecologisch gezond. Deze zaken willen we aanpakken, hetgeen concreet betekent dat we niet alleen de reststoffen (effluent) van de rioolzuiveringsinstallaties (rwzi's) schoner maken en overstorten saneren, maar ook dat we watergangen waar mogelijk natuurvriendelijk inrichten en beheren en aandacht besteden aan waterdiepte.

Vervuilde waterbodems vormen een groot probleem in het Rivierengebied. Op zich is aanwas van bagger op de bodems van de watergang een normaal verschijnsel, dat ontstaat door afkalving van oevers, door afspoeling vanaf het land en door accumulatie van plantenresten. De bodemdeeltjes en de plantenresten bezinken vervolgens in de watergangen en vormen een laag 'bagger'. Het probleem is nu dat deze bagger soms ernstig verontreinigd is. De oorzaken hiervoor zijn bekend: inlaat van vervuild rivierwater, lozingen van rwzi's en riooloverstorten en allerlei diffuse bronnen uit heden en verleden (verkeer, meststoffen, bestrijdingsmiddelen, enz.). Uitstel van de uitvoering van baggerwerkzaamheden is niet gewenst. Het streven is om de bagger in 15 jaar op te ruimen. Dit vormt de grootste financiële inspanning voor de komende jaren. Het water-

schap zal proberen ook anderen bij deze 'grote schoonmaak' te betrekken. Tegelijkertijd pakken we ook de oorzaken van de vervuiling aan. Inlaatpunten van rivierwater worden voorzien van slibvangen, riooloverstorten op het oppervlaktewater worden gesaneerd en de zuiveringstechnieken van rwzi's worden verder verbeterd. Daarnaast wordt extra aandacht besteed aan de bestrijding van verspreid liggende (diffuse) bronnen van waterverontreiniging en de handhaving van vergunningen voor lozingen. We weten namelijk maar al te goed dat 'dweilen met de kraan open' zinloos is.

Het Rivierengebied is een heel dynamisch gebied. De bebouwing breidt zich uit, soms op grote schaal zoals tussen Arnhem en Nijmegen en soms op kleinere schaal met in- en uitbreiding van woningen en bedrijven bij de vele kernen. Ook de infrastructuur wordt uitgebreid, vooral in de Betuwe en de Tielerwaard (Betuwelijn!). De gebruiksintensiteit van het Rivierengebied neemt dus enorm toe. Hieraan zijn grote opgaven voor het waterbeheer verbonden. Vooral de stedelijke omgeving zal de komende jaren de aandacht vragen. Meer bebouwing betekent meer verhard oppervlak en dat betekent weer meer (piek-)belasting van het waterstelsel. Er moeten retentiebekkens worden gegraven om de pieken te kunnen opvangen. In jargon wordt dit 'waterbalans neutraal ontwikkelen' genoemd. We zijn daarbij van mening dat het niet langer verstandig is om op te natte lokaties te bouwen waar de risico's op wateroverlast groot zijn. Met nieuwe instrumenten zoals natte structuurschetsen, waterkansenkaart, watertoets en door goed overleg met provincie, gemeenten en particulieren moeten die situaties worden voorkomen. Ook willen we, ondanks de bebouwingwensen en gronddruk, onze verspreid liggende watergangen goed onderhouden, zodat we met regels en controle zullen handhaven dat de watergangen bereikbaar blijven.

Elk gebied heeft zijn eigen problematiek en karakteristiek. Water in het Rivierengebied is dus ook maatwerk. Op de hogere gronden bij Nijmegen liggen waardevolle beken met

zeldzaam schoon water. Dit water vraagt om bijzondere zorg van de waterschappen. De grote bouwprojecten in de Over-Betuwe bieden kansen om water toekomstgericht te integreren in deze projecten. Dit vereist het formuleren van duidelijke voorwaarden voor het water. In sommige gebieden, zoals in het oosten van de Bommelerwaard zijn de watergangen van waterschap en particulieren vervuild en dichtgeslibd. Dit soort gebieden pakken we in één keer aan. Bij landinrichtingsprojecten zoals in het land van Maas en Waal, Over-Betuwe, Ooypolder en Groesbeek geven we in één keer uitvoering aan de aanleg van natuurvriendelijke oevers, natte natuurprojecten, oeverherstel en waterberging. Het is dan of voorlopig niet meer. Water is kansen benutten.

Water is ook de handen ineen slaan. Dit IWGR-2 is een plan van het Waterschap Rivierenland. Maar het plan zal alleen werken indien het waterschap de samenwerking met de gemeenten, provincie en belangenorganisaties, bedrijven en burgers verstevigt. Vernieuwing van de waterbeheersing is een gezamenlijke opgave. En het succes daarvan is een resultante van de samenwerking. Daarom is de totstandkoming van gemeentelijke waterplannen bijvoorbeeld belangrijk en ondersteunen wij dat. Daarmee kunnen ruimtelijke ontwikkelingen beter worden gestuurd en het waterbeheer in het stedelijk gebied worden verbeterd.

Water heeft de toekomst. Het IWGR-2 is een plan gericht op de toekomst. De tijd is daar rijp voor. Water staat op de agenda van de politiek en op het netvlies van vele burgers. De opgave van het IWGR-2 vereist goede ideeën en goede uitvoering, watermanagement zagezegd. Opdat het water als opgave ons niet door de handen glipt.

Dit plan moet het water in het Rivierengebied tot een succes maken. We staan de komende jaren met beide benen 'in het water'.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

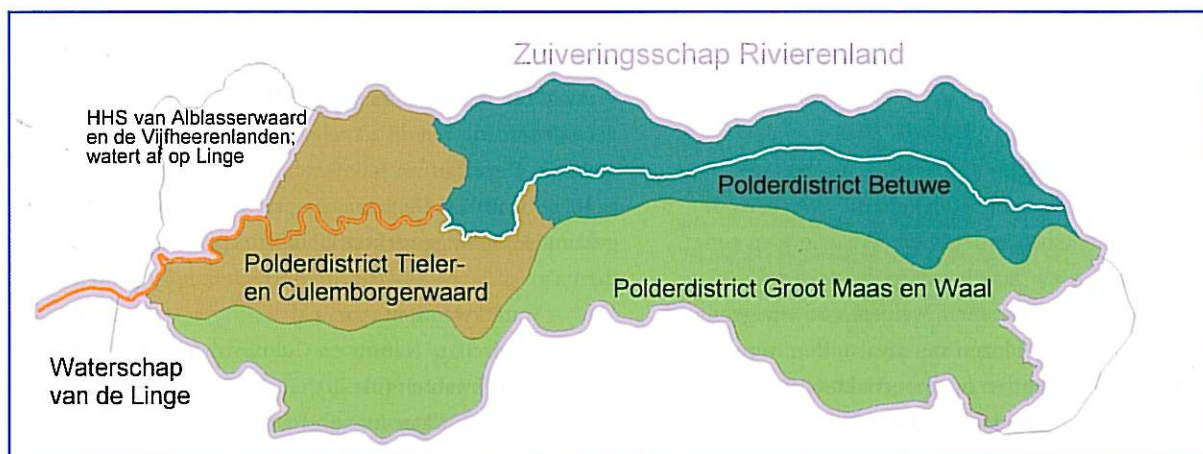
Dit integraal waterbeheersplan presenteert het beleid en het beheer in het Gelders Rivierengebied voor de periode 2002-2006. Het waterbeheer in dit gebied wordt vanaf 1 januari 2002 uitgevoerd door het Waterschap Rivierenland. Tot deze datum werd het waterkwantiteitsbeheer uitgevoerd door het Waterschap van de Linge, Polderdistrict Betuwe, Polderdistrict Groot Maas en Waal en Polderdistrict Tieler- en Culemborgerwaarden. Het waterkwaliteitsbeheer werd uitgevoerd door Zuiveringsschap Rivierenland (zie figuur 1.1). Het Waterschap Rivierenland is na een fusie voortgekomen uit de bovengenoemde vijf waterschappen (zie figuur 1.2).

De bovenvermelde vijf waterschappen hebben in 1993 het Integraal Waterbeheersplan Gelders Rivierengebied opgesteld voor de periode 1994-1998 (IWGR-1). Op grond van de provinciale verordening waterhuishouding is door

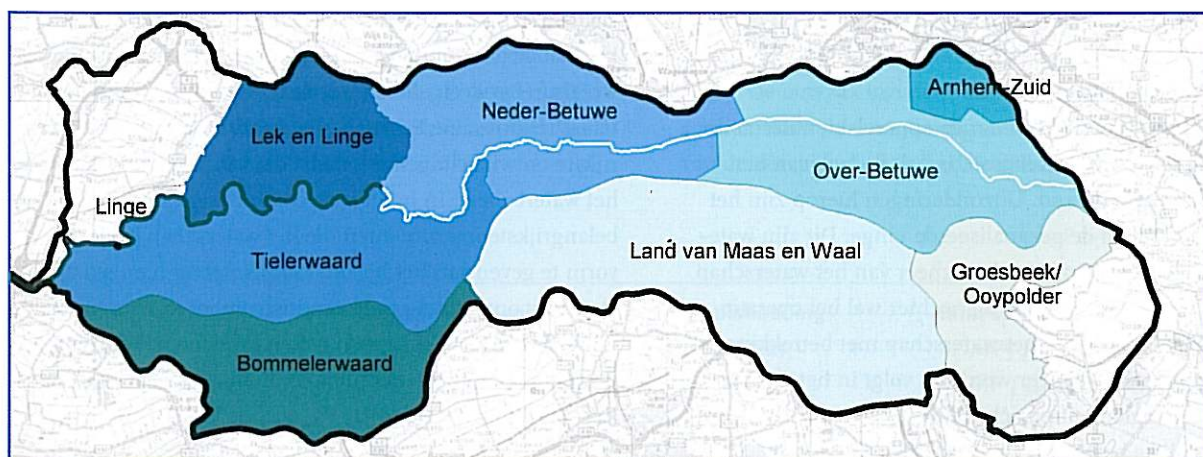
Gedeputeerde Staten in 1998 de herzieningstermijn voor het beheersplan met vier jaar verlengd tot 2002. Vanaf 1998 is elk jaar een zogenaamde Voorjaarsnotitie uitgebracht, waarin de nieuwe ontwikkelingen en de gevolgen voor de uitvoeringsprogramma's zijn opgenomen en waarin de voortgang van de uitvoering van het beleid wordt geëvalueerd. De planperiode van het huidige waterbeheersplan eindigt in 2001. Zodoende is in 2000 met de voorbereidingen gestart om te komen tot een tweede waterbeheersplan voor het Gelders Rivierengebied, het IWGR-2.

DOEL

Het IWGR-2 is bepalend voor het te voeren beleid door het Waterschap Rivierenland in de jaren 2002 tot 2006. Bovendien geeft het IWGR-2 een doorkijk tot het jaar 2015. Het plan beschrijft het beleid van het waterschap voor het beheer van de oppervlaktewatersystemen in het Gelders Rivierengebied voor de komende jaren. Hierbij ligt het accent vooral op een gebiedsgerichte aanpak gebaseerd op milieurendement.

Figuur 1.1: De beheersgebieden van de vijf voormalige waterschappen in het Gelders Rivierengebied.

Figuur 1.2: Het beheersgebied van het waterschap Rivierenland, met een indeling in deelgebieden.

STATUS

Het waterschap beschouwt de doelstellingen en normen in het IWGR-2 als een inspanningsverplichting. Het IWGR-2 is voor de heffingsplichtigen van het waterschap, de partners in het waterbeheer en andere belanghebbenden in de eerste plaats een bron van informatie over het voorgenomen waterbeheer in het Gelders Rivierengebied. Derden kunnen aan dit plan geen rechten ontleen. Aan de andere kant legt het plan hen ook geen verplichtingen op. Het plan biedt een motivering voor de besluiten van het waterschap. De besluiten, regelingen en verordeningen gebaseerd op dit plan kunnen overigens wel leiden tot verplichtingen voor derden.

1.2 Organisatie en taken van het waterbeheer

WATERKWALITEITSBEHEER

De provincie Gelderland heeft de waterkwaliteitsbeherende taak van wateren die niet onder het beheer van het Rijk vallen opgedragen aan vier waterschappen, waaronder het Waterschap Rivierenland. Het Waterschap Rivierenland voert het waterkwaliteitsbeheer van het oppervlaktewater in het gehele binnendijkse, Gelders Rivierengebied. Ook het oostelijk deel van Gorinchem, dat in de provincie Zuid-Holland ligt, behoort tot het beheersgebied van Waterschap Rivierenland.

Het is de taak van de waterkwaliteitsbeheerder om 'een goede hoedanigheid van de oppervlaktewateren te bevorderen'. De waterkwaliteitsbeheerder heeft een actieve en een passieve taak. De passieve taak houdt in dat deze de bevoegdheid heeft tot het verlenen, weigeren of wijzigen van vergunningen voor het lozen van afvalstoffen, verontreinigde en schadelijke stoffen op oppervlaktewater en riolering. Onder de passieve taak vallen ook de controle en de handhaving. De actieve taak houdt in dat de waterkwaliteitsbeheerder zuiveringstechnische werken bouwt en exploiteert, alsmede de kwaliteit van het oppervlaktewater via inrichtings- en beheersmaatregelen bevordert.

WATERKWANTITEITSBEHEER

Het waterkwantiteitsbeheer van de oppervlaktewateren die niet tot de rijkswateren behoren, is ook de taak van het Waterschap Rivierenland. Uitzonderingen hierop zijn het Merwedekanaal en de gekanaliseerde Linge. Dit zijn wateren die reglementair niet onder beheer van het waterschap vallen. Het waterschap voert hier echter wel het operationeel beheer. De taak van het waterschap met betrekking tot het waterkwantiteitsbeheer wordt als volgt in het Gelders Waterschapsreglement omschreven:

- Het dagelijks bestuur zorgt voor een goede waterbeheersing.

- Voorzover dat doel niet kan worden bereikt door het voortdurend en goed onderhouden van de bestaande watergangen, de daartoe behorende waterkeringen en de daarin of daarover gelegen kunstwerken, worden watergangen verbeterd of andere tot het doel geëigende voorzieningen getroffen.

Het waterschap is daarnaast verantwoordelijk voor het waterkwantiteitsbeheer van de Linge met inbegrip van enkele zijtakken en het kanaal van Steenenhoek. Tevens is het waterschap verantwoordelijk voor het beheer van de scheepvaart op de Korne, op de Linge van de monding van de Korne tot de Arkelse Dam en op het Kanaal van Steenenhoek, behoudens de kruising daarvan met het Merwedekanaal.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 1 bevat algemene informatie over het doel en de status waterbeheersplan. In hoofdstuk twee worden vervolgens de externe en interne beleidskaders geschetst. De visie van het waterschap en de functies met de daarbij behorende eisen zijn beschreven in hoofdstuk 3. De visie, de eisen vanuit de functies in relatie met de relevante beleidskaders zijn vertaald in doelstellingen. De doelstellingen zijn vervolgens geconfronteerd met de actuele situatie van het watersysteem. Deze confrontatie heeft geleid tot een aantal aandachtspunten. De aandachtspunten zijn vervolgens gebundeld en uitgewerkt in hoofdstuk 4 in de volgende thema's:

- 1 Waterkwantiteit (par. 4.1)
- 2 Landschap, Natuur en Cultuurhistorie (par. 4.2)
- 3 Waterkwaliteit (par. 4.3)
- 4 Stedelijk water (par. 4.4)
- 5 Waterbodems (par. 4.5)
- 6 Kennis (par. 6.2).

Na de thema-gerichte uitwerking van hoofdstuk 4, wordt in hoofdstuk 5 invulling gegeven aan een gebiedsgericht uitwerking. Per deelgebied (met de buitenpolders erbij in totaal 10 stuks, zie Figuur 1.2 en kaart 1) worden de belangrijkste ontwikkelingen geschetst die van betekenis zijn voor het waterbeheer. In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de belangrijkste instrumenten die het waterschap heeft om vorm te geven aan het beleid. Kennis neemt hier een aparte status in, omdat het zowel een instrument is, als een 'thema' waarin de schappen willen investeren. Tenslotte geeft hoofdstuk 7 op hoofdlijnen de financiële consequenties van dit plan weer.

2 Beleidskader

2.1 Positie van het waterbeheersplan

Het waterbeheersplan moet passen in het kader dat door overheidsinstanties wordt geschetst op het gebied van de ruimtelijke ordening, milieu en natuur en uiteraard de waterhuishouding. Voor elk van deze sporen wordt het strategisch niveau ingevuld door het Rijk, het tactisch niveau door de provincies en het operationele niveau door de gemeenten en de waterschappen. Tussen deze overheden en de genoemde beleidsterreinen bestaat een nauwe relatie. Daarom is het noodzakelijk dat de verschillende plannen goed op elkaar zijn afgestemd en elkaar waar nodig aanvullen (voortschrijdende beleidsintegratie).

Het IWGR-2 houdt daarom rekening met de inhoud van verschillende nota's. In dit hoofdstuk worden de kernpunten van het voor het IWGR-2 meest relevante beleid kort aangestipt. De belangrijkste beleidskaders voor de waterhuishouding staan in de Vierde Nota Waterhuishouding, het Waterbeleid voor de 21e eeuw, het provinciaal Waterhuishoudingsplan en het Integraal Waterbeheersplan Gelders Rivierengebied 1994-1998 (IWGR-1). Kaders voor het IWGR-2 in relatie tot de natuur en het milieu staan in het derde Nationaal Milieubeleidsplan, het Gelders Milieuplan en het Structuurschema Groene Ruimte. De kaders voor het waterbeheersplan die betrekking hebben op de ruimtelijke ordening staan in de vijfde Nota Ruimtelijke Ordening, het Streekplan Gelderland en in de gemeentelijke bestemmingsplannen (Figuur 2.1).

WATER IS OVERAL

Naast de externe beleidskaders die hieronder worden behandeld, is ook het strategiedocument 'Water is Overal' van de Unie van Waterschappen een belangrijk beleidskader voor het IWGR-2. Dit strategiedocument is begin 2001 gepubliceerd. 'Water is Overal' gaat in op de vraagstukken van samenwerking, de ruimtelijke ordening, het oppervlaktewater en het grondwater, water in stedelijk gebied en de waterketen. In de themagerichte uitwerking van het beleid van IWGR-2 in hoofdstuk 4 zijn de standpunten van 'Water is Overal' verwerkt.

2.2 Externe beleidskaders

In deze paragraaf is voor de externe beleidskaders kernachtig aangegeven welke zaken direct betrekking hebben op het IWGR-2 en daarom in de planvorming zijn meegenomen. De beleidskaders zijn geclusterd in plannen met betrekking tot de waterhuishouding, het milieubeleid en het natuur- en landschapsbeleid en de ruimtelijke ordening.

2.2.1 Waterhuishouding

VIERDE NOTA WATERHUISHOUDING (NW4)

De hoofddoelstelling van NW4 is het hebben en houden van een veilig en bewoonbaar land door het instandhouden en versterken van gezonde en veerkrachtige watersystemen. Gezonde en veerkrachtige watersystemen betekenen dat een duurzaam gebruik ervan voor nu en in de toekomst gewaarborgd blijft. De veerkracht van watersystemen kan worden versterkt door het waterbeheer op een natuurlijke wijze uit te voeren, zodat de wezenlijke waarden en kenmerken van het watersysteem zo veel mogelijk intact blijven. Het ontwikkelen van een veerkrachtig watersysteem in het Rivierengebied is de centrale opgave van het IWGR-2.

Wat is Veerkracht?

Veerkracht is het vermogen van systemen, of onderdelen daarvan, om zodanig te reageren op veranderende omstandigheden of verstoringen dat de essentiële kenmerken van het systeem worden hersteld.

WATERBELEID VOOR DE 21E EEUW (WB21)

Nederland is het afgelopen decennium in ernstige mate geconfronteerd met wateroverlast en bijna-overstromingen. Voorbeelden zijn de hoogwaters op Rijn, Waal en Maas in december 1993 en januari 1995, hevige regenval in zuidwest- en noordoost-Nederland in het najaar van 1998 en de hevige regenval in het kassengebied van het Westland in 1999. De oorzaak van de problemen is niet alleen toe te schrijven aan de verandering van het klimaat, de stijging van de zeespiegel en de bodemdaling, maar heeft ook te

	Ruimtelijke ordening	Waterhuishouding	Milieu/Natuur
Rijk	RO5	NW4 / WB21	NMP3 / NBP2
Provincie Gelderland	SPG	WHPG	GMP / Groene Connecties
Waterschappen/Gemeenten	BP	IWGR-1	LA21 / LBP

Figuur 2.1: Positie van het waterbeheersplan in de beleidsvorming in Nederland

maken met de wijze waarop in Nederland en in de omliggende landen de ruimtelijke inrichting gedurende de afgelopen 50 jaar is vormgegeven. Deze huidige ruimtelijke inrichting kenmerkt zich namelijk door een intensief gebruik van de beschikbare ruimte voor landbouw, natuur en stedenbouw.

De Commissie Waterbeheer 21e eeuw brengt in de nota Waterbeleid voor de 21e eeuw advies uit over de hoofdlijnen van de toekomstige inrichting van het watersysteem, inclusief de relatie met de ruimtelijke inrichting. Het advies heeft ook betrekking op het creëren van maatschappelijk en politiek draagvlak, de sturing van het nieuwe waterbeleid en de kosten en baten ervan. De Commissie Waterbeheer 21e eeuw doet 16 aanbevelingen voor het waterbeleid in de 21e eeuw. De belangrijkste die in het IWGR-2 worden meegenomen zijn:

- Verplichte drietrapsstrategie van vasthouden, bergen en afvoeren
Om schade door wateroverlast of droogte te voorkomen, worden alle overheden verplicht een strategie van drie opeenvolgende trappen te volgen. Primair dient water zoveel mogelijk bovenstrooms vastgehouden te worden in de bodem en het oppervlaktewater. Is deze mogelijkheid benut dan is het zaak het overtollige water tijdelijk te bergen in retentiegebieden langs de waterlopen. In onder meer bestemmingsplannen worden deze retentiegebieden primair bestemd voor waterbeheer. Pas als de retentiegebieden zijn volgelopen met water is afvoeren aan de orde. Voor noodgevallen is het wenselijk dat er gebieden zijn waar water gecontroleerd kan worden opgevangen.
- Watertoets
De watertoets wordt verplicht bij de besluitvorming over grootschalige of ingrijpende locatiekeuzen. Zonodig worden compensatiemaatregelen getroffen als de gevolgen voor het watersysteem niet acceptabel zijn.
- Stroomgebiedsbenadering
Het waterbeleid wordt gebaseerd op de stroomgebiedsbenadering. Internationale en regionale stroomgebieden worden aangewezen en stroomgebiedsprogramma's worden ontwikkeld. Per regionaal stroomgebied wordt door de provincie een normenstelsel ingevoerd. Het indicatieve stroomgebied 'Rivierengebied' omvat het gebied van het Waterschap Rivierenland alsmede de beheersgebieden van Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden en Hoogheemraadschap Alm en Biesbosch.

Overigens zijn de waterschappen mede-auteur van het advies van de Commissie Waterbeheer 21e eeuw en onderschrijven het advies van de commissie vrijwel geheel. In het

voorjaar van 2001 hebben Rijk, provincies (IPO), gemeenten (VNG) en waterschappen (UvW) gezamenlijk een startovereenkomst waterbeleid 21e eeuw onderschreven. In de startovereenkomst worden gemeenschappelijke uitgangspunten voor het toekomstige waterbeheer geformuleerd, die nauw aansluiten bij de bevindingen van de Commissie Waterbeheer 21e eeuw. De waterschappen zijn (financieel) verantwoordelijk voor de noodzakelijke maatregelen voor de regionale watersystemen. Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor de noodzakelijke maatregelen in het waterhuishoudkundig hoofdsysteem. Indien de taakstelling voor het regionale systeem groter wordt als gevolg van maatregelen in het hoofdsysteem, dan zal het Rijk de extra kosten voor het regionale watersysteem vergoeden.

De startovereenkomst bevat tevens een aantal concrete acties voor zowel het hoofdsysteem als de regionale watersystemen. Van de waterschappen wordt verwacht dat zij:

- Uiterlijk begin 2002, tezamen met de provincies en de gemeenten in het rivierengebied (i.e. het Gelders en het Zuid-Hollands rivierengebied) een strategische visie voor het toekomstig waterbeheer hebben gemaakt.
- Voor eind 2001 aangeven (in watersysteemvisies, waterplannen, waterkansenkaarten etc.) hoe het regionale watersysteem zal worden afgestemd op de verwachte klimaatwijziging, zeespiegelstijging, bodemdaling en verstedelijking.
- Vanaf heden de watertoets toepassen op nieuwe, vanuit waterhuishoudkundig oogpunt relevante, ruimtelijke plannen. De watertoets vormt een integrale toets op alle van belang zijnde waterhuishoudkundige aspecten (onder meer veiligheid, wateroverlast, waterkwaliteit en verdroging).

WATERHUISHOUDINGSPLAN GELDERLAND 1996-2004 (WHPG)

Het bestaande waterbeleid van de provincie Gelderland is vastgelegd in het Waterhuishoudingsplan (WHPG). Het plan geeft richting aan het beschermen, instandhouden en verbeteren van de waterhuishouding voor alle maatschappelijke functies. De hoofddoelstelling voor het waterhuishoudkundig beleid is het ontwikkelen en instandhouden van gezonde waterhuishoudkundige systemen in Gelderland die een duurzaam gebruik ten behoeve van mens en natuur garanderen. Hierbij worden de hoofddoelstellingen gelegd op het onderscheiden van waterhuishoudkundige functies, het gebiedsgericht beschermen van natuur, bestrijding van verdroging en een duurzame ontwikkeling van het stedelijk gebied.

De uitvoering van het IWGR-1 en ook het IWGR-2 is voor een groot deel gebaseerd op het WHPG. Voor zover de doe-

len uit het WHPG nog niet zijn gehaald, wordt in het IWGR-2 geprobeerd de doelen alsnog te halen. Het zogeheten Waterdossier van de provincie is daarvoor mede richtinggevend.

INTEGRAAL WATERBEHEERSPLAN GELDERS RIVIERENGEBIED (IWGR-1)

In mei 1991 besloten de vijf voormalige waterschappen in het Gelders Rivierengebied gezamenlijk een integraal beheersplan op te stellen (IWGR-1). Eind 1993 is het IWGR-1, inclusief het integrale uitvoeringsprogramma, bestuurlijk vastgesteld en in uitvoering genomen voor de planperiode 1994-1998. Het IWGR-1 is vanaf 1998 jaarlijks in de uitgebrachte Voorjaarsnotities geëvalueerd. De resultaten van IWGR-1 worden in hoofdstuk 4 kort beschreven. Het IWGR-2 gaat verder waar de uitvoering van IWGR-1 eindigt.

2.2.2 Milieubeleid

NATIONAAL MILIEUBELEIDSPLAN 1998-2004 (NMP3)

In het NMP3 wordt geconcludeerd dat het milieubeleid zich in een overgangsfase van saneren naar beheren bevindt. Dat betekent dat de beleidsproblemen steeds minder eenduidig met één type aanpak en één type instrument op te lossen zijn. In toenemende mate is maatwerk vereist, waarvoor het noodzakelijk is het milieubeleid in te bedden in een integraal omgevingsbeleid. In hoofdzaak richt het NMP3 zich op een duurzame ontwikkeling waarin brongerichte aanpak, beperking van grondstoffengebruik en hergebruik centraal staan. Deze visie is bij het opstellen van het IWGR-2 als inspiratiebron meegenomen.

GELDERS MILIEUPLAN 1996-2002 (GMP)

Het relevante beleid uit het Gelders Milieuplan voor de waterschappen heeft betrekking op riolering, waterbodems en baggerspecie:

- De provincie onderschrijft het reeds geformuleerde beleid van de waterschappen dat is gericht op het terugdringen van de emissie uit riooloverstorten in relatie met de functie en de kwaliteit van het ontvangend oppervlaktewater.
- Bij de waterbodems blijft de bronaanpak centraal staan. Voor de waterschappen betekent dit dat geen chemische bestrijdingsmiddelen worden gebruikt en geen geïmpregneerde oeverbeschoeiing meer wordt toegepast. Van de waterschappen wordt verwacht dat zij de regionale waterbodempkwaliteit in kaart brengen en puntlozingen traceren, alsmede de aanpak van probleemstoffen initiëren.
- De waterschappen zijn samen met gemeenten en de provincie verantwoordelijk voor de tijdelijke en definitieve opslag van baggerspecie.

Het GMP wordt in 2002 vernieuwd. De beleidsontwikkelingen in het nieuwe GMP rond Actief Bodembeheer (ABB) hebben grote invloed op de prioriteiten en de kosten van het baggerwerk. Dit heeft grote aandacht van het waterschap.

EUROPESE KADERRICHTLIJN (WATERKWALITEIT)

Ten aanzien van de eisen die gesteld worden aan de waterkwaliteit is op Europees niveau de Europese Kaderrichtlijn opgesteld. Alle wetten en plannen ten aanzien van de waterkwaliteit binnen Europa dienen binnen deze richtlijnen te passen. In de uitwerking van dit beleidsplan is ten aanzien van de uit te voeren maatregelen rekening gehouden met deze Europese richtlijn.

2.2.3 Natuur- en landschapbeleid

STRUCTUURSCHEMA GROENE RUIMTE 1992-2000 (SGR)

Het structuurschema Groene Ruimte geeft het rijksbeleid weer voor een aantal functies in het landelijk gebied. Het betreft beleidsuitspraken over land- en tuinbouw, natuur, landschap, openluchtrecreatie, toerisme, bosbouw en visserij. Het structuurschema werkt vanuit het idee van duurzame ontwikkeling naar een verantwoord toekomstig ruimtegebruik in het landelijk gebied. De ecologische hoofdstructuur wordt in dit plan vastgelegd.

Het beleid is in 2001 nader uitgewerkt in de nota 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur'. Hierin worden de nieuwe kaders voor het natuur en landschapsbeleid gegeven en wordt de nieuwe betalingsstructuur voor aanleg en onderhoud van natuur en landschap vastgelegd.

GELDERSE GROENE CONNECTIES

Op basis van de structuurschema Groene Ruimte heeft de provincie Gelderland de Gelderse Natuurdoeltypenkaart ontwikkeld en in juli 2000 vastgesteld. Deze twee beleidsdocumenten vormden weer de basis voor het plan 'Gelderse Groene Connecties'. In dit plan wordt de ecologische hoofdstructuur voor Gelderland nader uitgewerkt. Doelstelling is dat alle ecologische verbindingen voor 2018 zijn gerealiseerd.

De vijf voormalige waterschappen hebben het document Gelderse Groene Connecties nader uitgewerkt in het 'Plan van Aanpak Ecologische Verbindingszones'. Hierin staat aangegeven hoe de vijf waterschappen hun rol zagen ten aanzien van verantwoordelijkheden, realisering en financiering, beheer, enzovoorts van 'natte' ecologische verbindingen. In het IWGR-2 neemt het Waterschap Rivierenland dit document als één van de uitgangspunten voor de verdere

uitwerking van het beleid rondom het thema LNC (Landschap, Natuur en Cultuur).

2.2.4 Ruimtelijke ordening

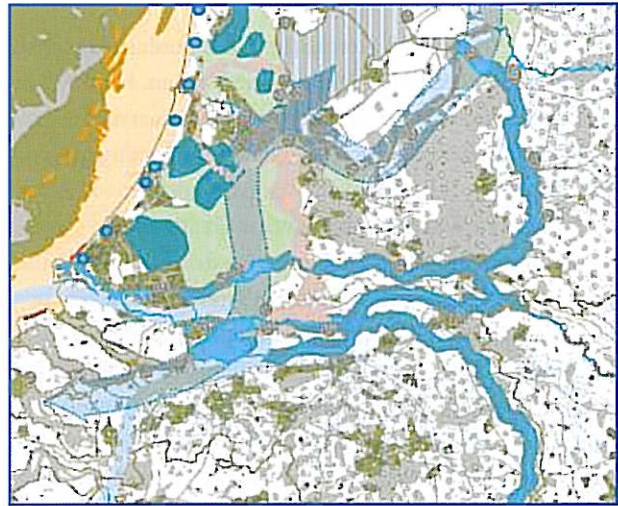
VIJFDE NOTA RUIMTELIJKE ORDENING (RO5)

De Vijfde Nota Ruimtelijke ordening (RO5) heeft als titel 'Ruimte maken, Ruimte delen' meegekregen. De Nota is momenteel in procedure en is in de loop van 2001 als definitieve Planologische Kernbeslissing Nationaal Ruimtelijk Beleid vastgesteld. RO5 heeft als doel de ruimtelijke contrasten in Nederland in stand te houden. De kern van het beleid ligt in het toepassen van efficiënte manieren om met de ruimte om te gaan zoals het intensiveren van ruimtegebruik (bv. boven en onder wegen), combineren van ruimtefuncties (bv. waterberging met natuur en recreatie) en transformeren van ruimte (bv. herbestemming van oude bedrijfsgebouwen).

Voor het waterbeleid worden het vergroten van de veiligheid, het beperken van de wateroverlast en het veiligstellen van de zoetwatervoorraad als ruimtelijke opgaven beschouwd. De invalshoeken van RO5 liggen in de lijn met het advies WB21. De belangrijkste zijn:

- **Water als ordenend principe**
Stroomgebieden en deelstroomgebieden vormen de relevante eenheden om de waterhuishouding te ordenen en om een goede afstemming met de ruimtelijke ordening te bereiken.
- **Functiecombinaties**
Watergebonden functies laten zich prima combineren met andere functies zoals natuur, waterwinning, wonen, recreatie en soms landbouw.
- **Gebiedsgericht ruimtelijk kader**
Het open karakter van het Rivierengebied, met de karakteristieke waterfronten van bijvoorbeeld Zaltbommel, wordt gehandhaafd. Voor de grote rivieren wordt de beleidslijn Ruimte voor de Rivier voortgezet. Binnendijks liggen gebieden die bij extreme rivierafvoeren in aanmerking komen voor gecontroleerde overstrooming. Bij voorkeur is in deze gebieden ook retentie voor het regionale watersysteem mogelijk. De wenselijkheid van deze 'nood-overloopgebieden' wordt na overleg met de streek gezien.

Het waterbeheer van de grote rivieren wordt geplaatst in de context van de internationale stroomgebieden van Rijn en Maas. Voor de rivieren wordt gekozen voor verbreding van het winterbed door dijkverlegging en voor aanleg van nevengeulen en groene rivieren. Gezocht zal worden naar gebieden langs de rivieren waar water tijdelijk kan worden

Figuur 2.2: Ontwikkelingsbeeld voor water (fragment uit RO5)

opgevangen. Het Rijk voert de regie bij de uitwerking van het veiligheidsbeleid (Figuur 2.2).

Het ontwikkelingsbeeld voor water behelst voorts het herstel van de regionale watersystemen. Ook voor de regionale watersystemen geldt dat ruimte moet worden gemaakt om de toenemende pieken in de waterafvoer op te vangen. Herstel van het regionaal watersysteem betekent dat voor laag Nederland gekozen is voor vernatting en flexibel peilbeheer. Voor hoog Nederland is gekozen voor herstel van het bekensysteem. Het Gelders Rivierengebied neemt een tussenpositie in tussen hoog en laag Nederland. Voor dit gebied is gekozen om extra waterberging in de regionale watersystemen zoveel mogelijk te integreren en te koppelen met andere functies zoals landbouw, natuur en recreatie.

Een specifiek punt van aandacht is de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW). Uit recreatief, waterhuishoudkundig en cultuurhistorisch oogpunt wordt het van belang geacht dat het karakter van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) wordt hersteld. De NHW ligt in het westelijk gedeelte van het Gelders Rivierengebied en komt in aanmerking als Nationaal Landschap.

STREEKPLAN GELDERLAND 1996-2000 (SPG)

Het voor het waterbeheer relevante beleid uit het Streekplan Gelderland (1996-2000) is overgebracht naar het Waterhuishoudingsplan Gelderland (WHPG). Deze plannen zijn gelijktijdig met het Gelders Milieuplan (GMP) opgesteld. In het Streekplan zijn de contouren geschetst voor de ontwikkelingen in het landelijk gebied en het stedelijk gebied en die voor toerisme en recreatie.

Bij verstedelijkingsopgaven dienen kwetsbare, natte natuurgebieden beschermd te worden. In deze gebieden is geen

verstedelijking mogelijk, zodat versnippering van de natuur wordt voorkomen. Waar wel verstedelijking mag plaatsvinden, vormen milieu- en waterhuishoudingsaspecten randvoorwaarden voor een duurzame ontwikkeling.

Uitgangspunt voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie in Gelderland is aanpassing aan de draagkracht van de omgeving en versterking van de regionale diversiteit. Het toeristisch-recreatief profiel van het Gelders Rivierengebied is gericht op de 'riviercultuur'.

Natuurontwikkelingsgebieden als 'De Gelderse Poort' en 'Fort Sint Andries' zijn gericht op extensieve water- en natuurrecreatie. Beide toeristisch-recreatieve profielen haken aan op het thema water (recreatief medegebruik).

Het Streekplan vormt een belangrijke bondgenoot om waterdoelstellingen in het komende decennium te halen. Uitwerking en herziening van het Streekplan en voorbereiding van nieuwe grote ruimtelijke inrichtingen krijgen grote aandacht van het Waterschap Rivierenland.